

Kerkvaders

Getuigen van het geloof en Christelijk leven in de eerste eeuwen.

De verspreiding van het Christendom

De voorbereiding van de wereld op de komst van de verlossing.

De verspreiding van het Christendom in de oudheid.

Inhoudsopgave

- 1. De voorbereiding van de wereld op de komst van de verlossing.
 - 1.1 Het Jodendom.
 - 1.2 De heidenwereld.
- 2 De verspreiding van het Christendom.
- 3 De oorzaken van snelle en brede verspreiding van het Christendom.
- 4 Moeilijkheden bij de verspreiding.
 - De oorzaken van de vervolgingen.

De verspreiding van het Christendom

De voorbereiding van de wereld op de komst van de verlossing.

- Paulus: Jezus Christus (ca -6-30) op het moment van de volheid der tijden gekomen (Gal. 4,4 en Hebr. 1,1-2 ..)
- Over de voorbereiding van de wereld op de komst van Christus ligt een sluier omdat Gods raadsbesluit hieromtrent niet verder geopenbaard is.

De voorbereiding van de wereld

Het Joodse volk

- werd door God op een bijzondere manier voorbereid.
- zijn invloed op de wereld heeft het gehad door zijn religie:
 - ▶ **monotheïsme**
 - Het Joodse godsbeeld is een unicum in de oudheid: geen beeld, geen mythen, geen cult-gebruiken waardoor mensen deel kregen aan de macht van de godheid.
 - ▶ **de verwachting van een (persoonlijke) Messias**
 - deze verwachting is m.n. levend vanaf de vervolgingen onder Syrische koning Antiochus Epiphanes (175-164) en ten tijde van het leven van Jezus.
- In -142 heroverde het volk zijn onafhankelijkheid.
 - ▶ tijdens de beproeving keerde het volk ook terug naar de wet en de Farizeeën werden hun geestelijke leiders.
- Vanaf -63 (Pompeius) onder Romeinse overheersing en gaat zo deel uitmaken en toegang krijgen tot de wereld van het Romeinse Rijk.

De voorbereiding van de wereld

Het Jodendom.

- Het Joodse volk was al een tijd lang niet meer beperkt tot het gebied van Israël.
 - ▶ door de Assyrische ballingschap (- 722) en de Babylonische (begin -587 of -586) werd het ook al over andere landen verspreid.
 - ▶ als handelsvolk verspreidde het zich over de hele bekende wereld.
 - vooral in Egypte waren er veel Joden.
 - daar ontstond in Alexandrië dan ook al in de derde eeuw vóór Christus de eerste vertaling van de Schrift in het Grieks: de zogenaamde **Septuagint** (afgekort: LXX).

De voorbereiding van de wereld

Het Jodendom.

- Door hun eigen godsgeloof, door hun eredienst en hun zedelijk leven oefenden de Joden geen geringe invloed uit op andere volkeren.
- Soms werden niet-Joden als proselieten (via besnijdenis enz.) opgenomen in de Joodse gemeenschap.
 - ▶ dit zijn de zogenaamde godvruchtigen (φοβουμενοι of σεβομενοι του θεου).
 - ▶ in deze groep vond het jonge Christendom later veel aanhangers.
 - ▶ de verspreiding van de Joden en hun gedachtengoed zorgde ervoor dat de God van het O.T. (en de roep van een monotheïsme) niet helemaal onbekend was in de wereld.
- Het Jodendom zorgde er (ongewild) zo voor dat Christelijke missionarissen (tot ca 80) steunpunten voor de missie vonden in de vorm van hechte Joodse gemeenschappen en synagogen, waar men vaak de eerste aanhangers vond.

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- de mensheid heeft bij de komst van Jezus reeds enkele millennia van cultuur en grotere rijken achter de rug, denk aan Babylon, Egypte, Kreta en andere.
- Van zeer grote invloed -voor ons verhaal- is die de ontwikkeling van het schrift en later het letterschrift dat rond het begin van de tijdrekening vrij algemeen verspreid was onder de volkeren.

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- Het Romeinse Rijk kende ttv Jezus zijn maximale expansie en stabiliteit.
 - ▶ een wereldrijk met goede transportwegen en infrastructuur
 - ▶ zeeën en wegen waren relatief veilig en vrij van rovers en piraten,
 - ▶ een goedwerkend en eenvormig wetsysteem
 - ▶ één zekere culturele eenheid, één taal (het Grieks) enz. .
 - ▶ langdurige vrede (pax Romana) vanaf keizer Augustus (-27-14) tot de dood van Marcus Aurelius (180).
 - ▶ Origines schreef (248) dat God de volkeren zo had voorbereid en bewerkt dat de Romeinse keizer de ganse wereld beheerste ... “want als er meerdere rijken geweest zouden zijn dan zou dat hinderlijk geweest zijn voor de verbreiding van de leer van Jezus over heel de aarde.” (*C. Celsus* II,30).

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- De Grieks-Romeinse cultuur valt onder de term **hellenisme**.
 - ▶ intellectueel was het Griekse (= Helleense) denken van het allergrootste belang, zelfs buiten de grenzen van het Romeinse Rijk, zoals in Egypte.
 - ▶ dit had zich verspreid onder Alexander de Grote (356-323)
 - ▶ nadat de Romeinen Griekenland onderwierpen (-189), ondergingen zij de cultuur van dit gebied, die zij vervolgens verspreidden in hun rijk.

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- Door de Griekse filosofie was het klassieke geloof in het polytheïsme verregaand in diskrediet gebracht.
 - ▶ Onder de intellectuelen van die tijd was atheïsme geen zeldzaamheid geworden.
 - ▶ Er ontstond in deze tijd geleidelijk aan de keizercultus, eerst voor de afgestorven keizer, later ook voor de levende keizer.
 - ▶ Vanuit het oosten rukten ook langzaam aan mysteriecultussen op naar Rome (Mithras e.a.) en een heleboel magische en bijgelovige praktijken om de religieuze leegte op te vullen.

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- De filosofie was na Plato (429-347) en Aristoteles (384-322) over haar hoogtepunt heen.
 - ▶ toch had het Griekse denken de fundamentele principes voortgebracht van waaruit het hele Rijk bewust of onbewust dacht.
 - ▶ Plato's kenleer was dominant:
 - hij leerde m.n. het bestaan van ideeën in de ideeënwereld,
 - het voorbestaan van de ziel, enz.

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

■ Overheersend waren:

- ▶ 1. **het epicurisme** (Epicurus van Samos +-270):
 - zij ontkennen dat de goden zich met de mensen bemoeien
 - leer van genot
 - had echter zijn grootste invloed verloren
- ▶ 2. **het stoïcisme** (Zeno van Kition + -260)
 - leerde zedelijkheid,
 - pantheïstisch-monistisch (materialistisch)
 - zij vatten de wereld op als een blinde aflopend noodlot (fatum)
- ▶ 3. **het scepticisme** (van Pyrrho van Elis (fl. -330))
 - stelde elke vorm van denken in vraag
 - leefde vrijwel uitsluitend in intellectuele kringen

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- De grootste invloed ging uit van het stoïcisme en het denken van Plato.
 - ▶ Zowel het stoïcisme als het platonisme van de eerste twee eeuwen stonden vrij ver af van hun oorsprong en hadden mekaar ook wederzijds beïnvloed.
 - ▶ in de loop van de derde eeuw zou het neo-platonisme van Plotinus (205-270) een grote invloed krijgen.
- Terwijl het Romeinse Rijk tot aan zijn uiterste grenzen uitgebreid was greep het bewustzijn van verderf en verval langzaam om zich heen.
- De oosterse mysterieculen boden orgie-achtige en wilde gebruiken en beloofden een redding van de ziel, vereniging met God, esoterische kennis, enz. .

De voorbereiding van de wereld

De heidenwereld.

- ttv Jezus is er een duidelijke tendens aanwezig naar het monotheïsme en een enorme religieuze belangstelling.
 - ▶ het heidendom zelf is geen positieve religie was maar een levensopvatting met respect voor de macht van de sterkste een verheerlijking van genot en egoïsme.
- Er waren pogingen om een moraal/ethiek te bouwen
 - ▶ bv. Aristoteles; een moraal die streeft naar gelukzaligheid
 - ▶ het is een moraal die impliciet smacht naar God (en eeuwigheid).

De verspreiding van het Christendom.

In de eerste tijd

- Nog in de apostolische tijd kreeg het Christendom in de meest provinciën van het rijk voet aan de grond.
 - ▶ binnen één generatie: Rome, Israël, Klein-Azië en Griekenland.
 - ▶ in het begin was het m.n. een stadsreligie (de cultuur was ook een stadscultuur)
 - ▶ vond aanhangers onder de Joden en de “godvrezenden”.
 - ▶ ook onder de midden- en lagere standen: handwerkslieden, kooplui, slaven, soldaten en onder vrouwen.
 - ▶ ook intellectuelen en rijken mensen waren erbij (vgl. Paulus’ brieven), m.n. vanaf het einde van de tweede eeuw.
- in 250 was het Christendom zo geworteld en verspreid dat de zwaarste vervolgingen het niet meer konden uitroeien.
- begin 4de eeuw geschat 7 miljoen Christenen op het totaal van 50 miljoen inwoners in het Romeinse Rijk.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- elementen in de voorbereiding op de komst van Christus:
 - ▶ (1) het verval van de antieke religie,
 - ▶ (2) het zoeken naar religieuze vervangmiddelen, (ev. met eschatologisch perspectief)
 - ▶ (3) de neiging naar monotheïsme,
 - ▶ (4) het verlangen naar universaliteit bv. in moraal,
 - ▶ (5) de verspreiding van de Griekse taal en filosofie en het feit dat het denken daardoor een zekere fundamentele eenheid had.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- Het **universalisme in de moraal** van de Kerk sloot aan bij het gevoelens ontstaan door de eenwording en consolidering van het Romeinse Rijk.
 - ▶ **het doorbrak de Grieks-Romeinse moraal**
 - aandacht voor armen en slaven
 - afwijzen van de cultus van het geld
 - erkenning van de waarde van de maagdelijkheid
 - verdediging van de waarde van de vrouw, het huwelijk, enz. .
 - ▶ **deze universele moraal ligt in het verlengde van wat het natuurlijke geweten reeds leert (vgl. Rom.).**
 - ▶ **Romeinen voelden zich wereldburgers en stonden open voor de universele claim van het Christendom: een enkele boodschap gericht tot allen.**
 - ▶ **Er bestond een verlangen naar universaliteit, zo verwachtten sommigen een redder.**
 - bv. de keizer werd ook **κυριος-σωτηρ** (heer-redder) genoemd.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- Waarschijnlijk komt haar grootste kracht uit
 - ▶ de macht en de **aantrekkingskracht van de waarheid**
 - ▶ de continuïteit van de geopenbaarde waarheid met het getuigenis van het natuurlijke geweten en de natuurlijk religies.

- ▶ Het evangelie overstijgt daarbij nog alle wereldse wijsheid en kan beter dan andere opvattingen de vragen omtrent God, onsterfelijkheid van de ziel, het doel van het leven en de mens beantwoorden.

- ▶ het offert behalve een band met God ook een compleet nieuw mens- en wereldbeeld.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- de zedelijke ernst
- het evangelie van liefde
- de heiligheid van haar leden
- een geloof dat gebaseerd was op gezag en op het verstand
- de boodschap van het nieuwe volk van God en de vervulling van de voorspellingen uit het O.T. oefenden een grote aantrekkingskracht uit.
- Zo leerde het Christendom in tegenstelling tot de religies en moraal van die tijd absolute trouw in het huwelijk. Hetgeen m.n. voor de vrouw een vooruitgang was.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- geloofsijver en enthousiasme van de eerste Christenen is niet te onderschatten
 - ▶ hun verkondiging,
 - ▶ hun levenswijze oefende een enorme aantrekkingskracht uit op hun omgeving
 - hiervan getuigen heidense schrijvers zoals Plinius de jongere, Celsus, Galenus, keizer Julianus
 - ▶ hun zedelijk leven, de kuisheid, de broederliefde en hun liefdadigheid spraken velen aan.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- een en mogelijk doorslaggevende motief ten gunste van het Christendom was waarschijnlijk hun **standvastigheid** tijdens vervolgingen en martelingen.
- Tertullianus zei hierover:
 - ▶ *“het bloed van de martelaren is het zaad van de Christenen”* (Apolog.)
- en:
 - ▶ *“‘Kijk’, zeggen zij ‘hoe zij elkaar liefhebben’ (want zij [=heidenen] haten mekaar); ‘en hoe ze bereid zijn om voor elkaar te sterven’ (want zij [=heidenen] zijn eerder bereid om mekaar te doden)”*.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- een andere reden is
 - ▶ de beoefening van charitas
 - ▶ de liefde tussen de Christenen onderling en
 - ▶ hun zorg voor kleinen en zwakken, zonder onderscheid.
 - men zorgde voor weduwen, wezen, vondelingen, begroef doden (ook bv. kinderlijkjes die zij langs de weg vonden) en zetten zich in voor allerlei mensen in nood.
- al was er geen Christelijke emancipatiebeweging voor slaven en vrouwen.
 - ▶ hun positie werd wezenlijk verbeterd door het scheppingsgeloof waarin alle mensen wezenlijk gelijk zijn.
 - ▶ Christenen zetten zich ook in voor het vrijkopen van slaven, bijzonder van hen die in een moeilijke situatie verkeerden.
 - ▶ alle Christenen waren gelijk.
 - ▶ zo was paus Callistus (217-222) een vrijgelaten slaaf.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- niet onbelangrijk is dat het Christendom heeft een **eschatologisch perspectief**
 - ▶ het leert (als allereerste) een persoonlijk verderleven na de dood
 - ▶ een opstanding uit de doden
 - ▶ een oordeel over dit leven
 - ▶ dat de wereld als zodanig uiteindelijk in Gods hand ligt
 - ▶ biedt daarmee een totaal nieuwe kijk op de mens en de wereld.

- ▶ het leert een **lineaire geschiedenis**: de wereld heeft een begin, midden en einddoel
 - de wereld is goed geschapen door een redelijke God (Jezus is de logos)
 - de wereld heeft een positieve betekenis
 - het is de plaats om mee te werken met Gods plan
 - het geeft daarmee een duidelijk doel aan het menselijke bestaan

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

■ het Christendom

- ▶ neemt in de loop van de eerste eeuwen de positieve elementen van de cultuur en denken van de oudheid over en sluit daarbij aan.
- ▶ komt ook met nieuwe dingen die in overeenstemming met het natuurlijk geweten zoals
 - gelijkheid van alle mensen
 - het Christendom onderlijnt de waarde van iedere persoon en biedt vervulling aan het menselijk verlangen naar verlossing en naar eeuwige dingen.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding.

- Een ding mag ook niet vergeten worden, nl. dat het Christendom niet zo maar een verzameling van mensen is.
- vanaf het begin was er
 - ▶ een duidelijke structuur
 - ▶ een hiërarchie
 - ▶ een liturgie
 - ▶ en duidelijke leer en moraal met toezicht daarop

- ▶ deze structuur is uiteraard onontbeerlijk om een geopenbaard geloof met een duidelijke inhoud uit te kunnen dragen.

De verspreiding van het Christendom.

Oorzaken van de snelle en brede verspreiding (Slot).

- deze redenen die wij opsommen zijn natuurlijk maar een poging om licht op deze zaak te doen schijnen.
- Uiteindelijk is de verspreiding van het geloof, de standvastigheid van de martelaren e.d. een werking van Gods genade.
- Het is in feite ongelooflijk dat de wereld in minder dan tien generaties veroverd werd door het getuigenis van de individuele Christen.

Moeilijkheden bij de verspreiding.

De oorzaken van de vervolgingen.

- Jezus zelf wordt vervolgd
- Hij kondigt aan dat dat ook voor Zijn volgelingen zal gelden:
 - ▶ “Ik zend U als schapen tussen wolven” (Mt. 10,16)
 - ▶ “zalig zij die vervolgd worden ... om Mijnentwil” (Mt. 5,10-12)
- Paulus (1 Kor. 1,23): de verkondiging van de gekruisigde Christus is voor Joden een aanstoot en voor heidenen een dwaasheid.

Moeilijkheden bij de verspreiding.

De oorzaken van de vervolgingen.

- In de oudheid was de godsdienst niet iets privé.
 - ▶ het was iets dat het gezin, de maatschappij en de cultuur omvatte.
 - ▶ Rome hield haar polytheïsme in leven.
 - ▶ de goden van de onderworpen volkeren werden in dit pantheon ook opgenomen.
- het monotheïstische Jodendom werd als een nationaal geloof gezien en geduld.
 - ▶ ook omdat het aantal proselieten verwaarloosbaar klein was.
- het Christendom was anders niet nationaal maar duidelijk universeel gericht.
 - ▶ het was op niet te verenigen met het polytheïsme van de staatsgodsdienst
 - ▶ en werd gezien als bedreiging van de antieke staat.
 - ▶ dat werd m.n. acuut toen de Christenen weigerden om deel te nemen aan de keizercultus.

Moeilijkheden bij de verspreiding.

De oorzaken van de vervolgingen.

- men weigerde bij heidense feesten huizen te verlichten en te bekransen en deel te nemen aan een aantal morele uitspattingen van de heidenen
- enkele rigoristen (Tertullians en Origines) weigerden zelfs krijgsdienst.
- verder vervulden zij hun staatsplichten en baden voor keizer en staat.
- daarbij kwamen nog een aantal verzonden verhalen over Christus en de Christelijke eredienst (kende toen de disciplina arcana):
 - ▶ zoals bloedschande, toverij, aanbidding van de zon of van een ezel.
 - ▶ aanvankelijk als een Joodse sekte gezien kregen zij ook te maken met het anti-semitisme uit de oudheid.

Moeilijkheden bij de verspreiding.

De oorzaken van de vervolgingen.

- hun geloof zonder beelden werd soms als atheïsme gezien.
 - ▶ door de valse verhalen en
 - ▶ omdat de verkoop van bv. afgodsbeelden instortte
 - zaaiden kunstenaars, priesters, waarzeggers enz. haar
 - ▶ eerste eeuw: onder Nero (54-68 (64-68)) en Domitianus (81-96).
 - ▶ tweede eeuw: lokale uitbarstingen van volkswoede. Soms deden ook stadhouders hieraan mee.
 - ▶ midden derde eeuw: nam de staat deel aan deze vervolging, ja, organiseerde ze zelfs.

Moeilijkheden bij de verspreiding.

De oorzaken van de vervolgingen.

- Wie trouw aan Gods geboden leeft is een morele aanstoot en een voortdurende aanklacht tegen het geweten van hen die dat niet doen.
- De haat van het kwade tegen het goede is zeker ook een niet te onderschatten factor.

Einde

© RiK Productions, 2014-2021